

Westward ho!

George N. Fenin & William K. Everson:
The Western. Orion Press, New York 1962.

Det er i grunden mærkeligt, at der først nu fremkommer et amerikansk værk om western-filmen; endnu mere mærkeligt, at de få, der er udgivet, er skrevet af europæere – nemlig italieneren *Antonio Chiatton*, som i slutningen af fyrerne udgav „Il Film Western“ – en på mange måder ufuldstændig og påfaldende ukorrekt bog – og et par år senere *Jean-Louis Rieupeyrot* og *André Bazins* „Le Western“, også denne utilstrækkelig i sit forsøg på at beskrive den historiske baggrund. Amerikanerne har været meget længe om at forstå betydningen af ordet filmhistorie, og vi kan derfor nu med begejstring hilse *William K. Everson* (som for øvrigt er englænder, bosat i Amerika) og *George N. Fenins* seriøst gennearbejdede bog „The Western“ velkommen og glæde os over, at Everson, tilsyneladende alene, har skrevet denne fascinerende historie om de gennem tiderne noget foragtede cowboy- eller Wild West-film og fortsætter linjen op til *the super-westerns* af i dag. Fenin, som aldrig har gjort sig synderlig gældende som forfatter, har hovedsagelig haft at gøre med forbindelserne, som muliggjorde udgivelsen af bogen.

De, som interesserer sig for westerns, har kunnet møde Eversons navn i adskillige artikler, bl. a. i *Maurice Speeds* uprætentiøse „The Western Film Annual“ og i „Films in Review“, som aldrig har været bange for at bringe karriere-beretninger om stjerner, specielt i B-genren.

„The Western“ giver baggrunden for genren. Allerede i slutningen af forrige århundrede skabte beretninger om det spændende Vesten begejstring, og forfattere som *Luke Short*, *Emerson Hugh*, *Zane Grey* og senere *Clarence E. Mulford* og *William Colt McDonald* har alle bidraget til romantiseringen af livet *out west*.

I 1903 blev westernfilmens oldefader, „The Great Train Robbery“, en beskeden og primitiv historie, instrueret af *Edwin S. Porter*, og den blev straks en kolossal succes, som i de følgende år skulle følges op af et umådeligt antal eventyrfilm med temaer fra Vesten; jeg mener at kunne anslå tallet til ca. 4500! Everson kommer herefter ind på indholdet og moralens indflydelse på genren og behandler bl. a. indgående kvindens (heltindens) stilling og

betydning, helt contra bandit og opfattelsen af indianerne, som i mange år var indbegrebet af alt ondt; tendensen er i de senere år – vel siden „Den brudte pil“ – gået til den anden side.

Gilbert M. Anderson, som under navnet Broncho Billy lancerede seriefilmen og det vi forstår ved western-genren, var den første cowboy-stjerne. Han startede før 1910 „The Essanay Company“ og lavede omtrent 500 en- og to-aktere med sig selv i hovedrollen (han var for øvrigt også med i „The Great Train Robbery“). Det er bemærkelsesværdigt, at han skulle overleve mange af sine arvtagere, som f. eks. *Tom Mix* og *William S. Hart*, og han lever endnu i bedste velgående, hvorimod kun få af hans film eksisterer i dag.

Thomas H. Ince og især *David W. Griffith*, som har ydet mere til genren end almindelig kendt, lavede et stort antal „Cliff-Hangers“ fra 1908, der ligeså ofte drejedes i New Jersey som i Californien; på adskillige sider får vi et detaljeret billede af Griffiths tidligste produktioner, ligesom Ince behandles grundigt. I mindre indgående index og biografier af denne instruktør får man indtryk af, at Ince instruerede omtrent alle Harts tidligste westerns; det er ikke rigtigt, men Ince havde en særlig evne til næsten altid officielt at få æren. Interessant er det at følge parallellen – og modsætningen – mellem disse to store instruktører i netop denne periode før 1. verdenskrig.

„The truth of the West meant more to me than a job, and always will“. Dette stod *William Surrey Hart* for, og det var altid betegnende for hans westerns og også grunden til, at han trak sig ud af filmarbejdet i midten af tyverne, da publikum ønskede mere „strømlinjede“ Wild West film, som *Tom Mix*, *Hoot Gibson*, *Fred Thomson* og *Buck Jones* lavede dem. Everson kalder i sin dedikation Hart den fineste western-stjerne og instruktør af dem alle og giver ham mere end 30 sider, hvilket er ganske naturligt, selv om man kan synes, at han bruger lidt for megen plads på „Præsten fra Byen Blaze Center“, omend en klassisk western.

Vovehalsen *Tom Mix*, der var den første rigtige cowboy, og som begyndte som stjerne for det gamle „Selig Company“ fire år, før Hart svang sig i sadlen, bliver meget minutøst behandlet. Hans første film er i dag af stor interesse, idet de små uprætentiøse komedier ofte var bygget over fremstillingen af westerns og som sådan har filmhistorisk værdi. Mix både forfattede, instruerede og spillede hovedrollen i disse tidlige to- og tre-aktere, og selv om

man på ingen måde kan kalde dem kunstneriske, må man alligevel ikke frakende Mix visse færdigheder. Han var fysisk ganske frygtløs, og hans halsbrækkende „stunts“ kostede ham mange indlæggelser på diverse hospitaler. I 1917 gik han over til „Fox“ og reddede dette selskab fra økonomisk ruin samtidig med, at hans karriere for alvor begyndte. Mix' film var ikke forbundet med poesi, men var raske handlingsfilm, hvori han undgik unødigt vold, skyderi og lignende. Også andre betydelige fremstillere som *Harry Carey*, *Buck Jones*, den fænomenale rytter *Ken Maynard* og *Fred Thomson* finder vi ret godt dækket i bogens første afdeling. Man kan indvende, at *Everson* går yderst let hen over de mindre stjerner og tydeligvis tyer til blot at referere de uafhængige producenters annoncer i „Film Daily Year Book“ 1926–27. Det er at slippe lidt for nemt fra det – men det kan skyldes, at han kun ved lidt om disse, bevarer, mindre betydelige filmhelte; det er bemærkelsesværdigt, at entusiaster inden for genren stadig utrætteligt

forsøger at skaffe biografiske oplysninger om f. eks. *J. B. Warner*, *Bob Curwood*, *Fred Humes*, *Ted Wells* og *Buffalo Bill Jr.* En del af disse forcerede med held den faldgrube, som talefilmen var, og fortsatte i beskedne „horse-operas“ i trediveerne, mens andre måtte gå over i banditfaget.

I de enkelte afsnit behandles de forskellige stjerner, filmene, heltinderne, skurkene, de skiftende påklædninger, glemte film og meget andet stof – graciøst glidende ind i et beundringsværdigt hele, og det er meget sjældent at man venter forgæves på netop én bestemt film eller skuespiller, selv om man af og til kunne ønske en lidt mere detaljeret granskning af mindre, men produktive, instruktører. Andre, som *William Wyler*, *William K. Howard*, *James Cruze* og naturligvis især *John Ford* tages udførligt op. På et tidligere tidspunkt i bogen hører vi om sidstnævnte, som for „Universal“ i 1917 under navnet *Jack Ford* startede med at lave en stribe gode westerns med *Harry Carey* i hovedrollen, ofte suppleret af

„Diligencen“ – det af *Yakima Canutt* arrangerede indianerangreb.

Hoot Gibson, som efter en serie egne film fik sin første store rolle i „Three Godfathers“. I 1919 lavede Ford „De forviste fra Poker Flat“ og høstede allerede dengang enstemmig begejstring for det specifikke blik, han havde for at finde enestående landskabelige motiver som baggrund for de i øvrigt godt sammen-tømrede og rappe „gid-dyaps“, som de dengang kaldtes. Det er jo hævet over enhver tvivl, at Ford som ingen anden elsker Vesten. I 1924 filmatiserede han den historiske „Ildhesten“, som gjorde *George O'Brien* til stjerne, og den og *Cruzes* „Karavanan“ gav genren en hårdt tiltrængt saltvandsindsprøjtning, som for en tid bragte den ud af det stereotype. Det var igen Ford, som var den store inspirator, da han i 1939 skabte „Diligencen“, hans første western-talefilm, første gang han tog os med til sin elskede Monument Valley, samtidig med at han bragte *John Wayne* ud af de traditionelle B-film og gjorde ham til stjerne.

Det berømte indianeroverfald, hvor diligencen forfølges henover den flade slette, var *Yakima Canutt* ansvarlig for, samtidig med at han dublerede Wayne; denne scene blev af *William Hart* noget hånligt fejlet til side med motivering, at jagten aldrig ville have fundet sted i virkeligheden, da indianerne ville have været snu nok til at skyde forspandet! Denne film, som Everson kalder „Grand Hotel“ på hjul, var alligevel vigtigere i Fords end i genrens udvikling, og ingen har som lyrikeren Ford bragt poesien ind i genren; dette ses tydeligst i „Wagonmaster“, som er fortættet af kærlighed til vesten og dens pionerer, men forfatteren irriteres over den europæiske Ford-klan, som han mener tillægger instruktøren meninger, som aldrig har været hans egne. Stadig refererende til „Wagonmaster“ siger Everson, at den skal ses, føles og vurderes retfærdigt, og at overdrive den er at gøre den og Ford en bjørnetjeneste.

Som efter 1. verdenskrig udviklede filmen sig i en anden retning efter 1945, og western-film var ingen undtagelse. Den blev „voksen“, og de tre ting, som forandrede og ofte degenererede den, var sex, neuroser og race-problemerne. *Howard Hughes'* „The Outlaw“ var den første film, i hvilken erotikken spillede en stor rolle – til manges forargelse. „Duel i Solen“, eller som den ironisk også er kaldt „Lust in the Dust“, var *King Vidor*s svar på „The Outlaw“, på mange måder en gigantisk film i Griffith-stil. *Jennifer Jones* var af blandet mexikansk herkomst, og her fik man forståelse af racemodsætningen. *Vidor* lavede ti år senere „Pigtråd på Texas ranch“, som ikke var så prætentiv eller gjorde det samme indtryk som ovennævnte, men som nærmest gjorde

grin med badekarret, der i amerikansk film er sammenlignet med sengen i fransk film. Senere og mindre film som „Vildkatten fra Oklahoma“ og „Indianer-kløften“ gik et skridt „videre“, idet badescenerne foregik i det frie.

De neurotiske film, som ofte blev henlagt til vesten, fik heldigvis ikke nogen lang levetid; en af dem, som ikke blev tilladt i Danmark, var *Raoul Walsh*s „Colorado Territory“, hvori de elskende synes forfulgt af en ond skæbne og sammen møder døden. *Henry Kings* „Farligt Rygte“ var en betydelig mere „straight“ western, omhandlende en ældre og træt revolvermand, som udskædes af en ung knægt, der mener at kunne vinde hæder på denne måde. Temaet blev fulgt op af andre instruktører men aldrig med samme held. *Henry Hathaway*, som lavede en serie første klasses „sagebrushers“ for „Paramount“ i trediverne, instruerede „Overfald på Rawhide“, og selv om det er en interessant film, mener Everson at Hathaway bør holde sig til handling i stedet for komplekser. *Anthony Mann*, som var vant til hårdkogte storby-film, lavede i 1950 „Det flammende Had“, som var en hård og tung-sindig western, der efterfulgtes af „Winchester 73“ – en på alle måder velstøbt film – i modsætning til hans senere, som blev lavet i farver – Everson mener, at Mann klarer sig bedre i sort/hvidt.

Som før omtalt betød „Den brudte Pil“ af den dygtige *Delmer Daves* et vendepunkt med hensyn til den racemæssige opfattelse. Dog har vi i mange B-westerns fra trediverne set sagen fra den vinkel, at forbyderiske hvide handelsmænd har pisket stemningen op ved hjælp af „ildvand“ og derpå ladet de indfødte slås for sig. *Daves'* film tager en anden retning, idet den går så langt som til at lade den hvide mand ægte en indianerkvinde. Som det desværre tit går, forsøges succesen fulgt op af andre film, men ejendommeligt nok synes *Daves'* film at stå som eksponent for den fordom, at den hvide mands indianske kone må omkomme, for filmen er forbi.

Om den symbolske „Sheriffen“, som Everson kalder den mest indflydelsesrige western i det sidste ti-år, mener han, at den er noget overvurderet, fordi manuskriptet er uautentisk, instruktionen for udspekuleret og uvidsende for lidt kendskab til det „rigtige“ Vesten. Det vil føre for vidt her at komme nærmere ind på redegørelsen for denne og andre film, som f. eks. *George Stevens'* „Shane“, der som bekendt også har skabt historie. Vi er i stand til at følge med i perioden efter krigen, da det gik op for publikum og kritikere, at western-film havde fået lange bukser på, altså var blevet så bevidst, at færre og færre rynker på